

שיעורים בספר הזוהר
על התורה והמועדים

פרשת ויצא

וזרח השמש ובא השמש

מאת הרב יצחק לאווי

גליון י"ב – פרשת ויצא תשפ"א

לשמיעת וצפיה בשיעורים, וכן לשאר שיעורים וכתבים,
ולהרשמה לקבלת עדכונים שבועיים באימייל

yitzchoklowy.com

תוכן

4	פרשת ויצא.....
4	א] פסוק זורח השמש וגו' נדרש על ויצא יעקב וגו'.....
4	ב] סדר הליכת השמש כל יום.....
4	ג] רבי שמעון מפרש חרן על סטרא אחרא.....
5	ד] מערב הוא מקום השמש.....
5	ה] הקב"ה לוקח הכתרים העליונים בתחילה.....
5	ו] אחרי שנמשך הכל בתפארת ישראל נמשך הכל בכנסת ישראל.....
5	ז] באר שבע היא היובל ובאר שבע היא השמיטה.....
5	ח] לשיטת רבי שמעון חרן הוא הערלה.....
6	ט] השמש בא להאיר אל המקום.....
6	י] מאבני המקום הידוע.....
6	יא] י"ב אבנים מראשות המקום לארבעה צדדים.....
6	יב] וישכב השמש בתוך מקומו שהוא מטתו.....
7	זוהר ויצא: אל מקומו שואף זורח הוא שם – ראשי פרקים.....
7	הפתיחה הוא הארת אור הטעמים על ידי הרכבת ניגון מפסוקי הנביאים.....
8	הפתיחה הוא הכללת הכל בזיכרון אחד.....
10	הכלל הוא החוק הפשוט העומד מאחורי הדברים.....
11	חוק המעגליות בספר קהלת.....

פרשת ויצא

זוהר ויצא חלק א דף קמו, ב – קמח, א

[א] פסוק זורח השמש וגו' נדרש על ויצא יעקב וגו'

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה.

ר' חייא פתח: (קהלת א', ה') זורח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם.

האי קרא אוקמוהו (ר' יצחק למעלה בפרשת תולדות קלו, א). אבל: זורח השמש - דא יעקב כד הוה בבאר שבע. ובא השמש - כד אזל לחרן דכתיב וילך שם כי בא השמש. ואל מקומו שואף זורח הוא שם - דכתיב וישכב במקום ההוא.

[ב] סדר הליכת השמש כל יום

תא חזי: שמשא, אע"ג דנהיר כל עלמא, מטלנוי בתרין סטרין אינון, כמה דאת אמר (קהלת א, ו): הולך אל דרום וסובב אל צפון, בגין דדא ימינא ודא שמאלא.

ונגיד ונפיק כל יומא מסטרא דמזרח, ואזיל לסטרא דדרום, ולבתר לסטרא דצפון, ומסטרא דצפון לסטרא דמערב, וכדין שמשא אתכניש ואזיל לגבי מערב.

נפיק ממזרח ואזיל למערב. נפיק ממזרח דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע, ואזיל למערב דכתיב וילך חרנה.

[ג] רבי שמעון מפרש חרן על סטרא אחרא

רבי שמעון אמר: נפק מכללא דארעא דישראל, דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע, ואזל לרשו אחרא, דכתיב וילך חרנה - ארעא דרשו אחרא.

ד] מערב הוא מקום השמש

אמר רבי חייא: כד אזיל שמשא למערב האי מערב אקרי מקומו דשמשא, כרסייא דיליה, אתר דשריא עליה, הדא הוא דכתיב ואל מקומו שואף זורח הוא שם - דאזיל לגביה לאנהרא עליה ונטיל כל נהורין וכניש לון לגביה.

ה] הקב"ה לוקח הכתרים העליונים בתחילה

והיינו כמה דתנינן (ר' אבין בר רב אדא בשם ר' יצחק במסכת ברכות ו, א) קב"ה אנח תפלי, בגין דנטיל כל כתרין עלאין. ומאן נינהו, רזא דאבא עלאה ורזא דאמא, ואינן תפלין שבראש כמה דתנינן (יומא פרק א משנה ב' על כהן גדול, רבא בנדרים סב, א) כהן נוטל בראש. ולבתר דנטיל אבא ואמא נטיל ימינא ושמאלא, ואשתכח דנטיל כלא, ואשתכח דקב"ה נטיל כלא.

ו] אחרי שנמשך הכל בתפארת ישראל נמשך הכל בכנסת ישראל

ר' אלעזר אמר: תפארת ישראל נטיל כלא, וכד אתמשכא כנסת ישראל לעילא נטלא אוף הכי כלא, עלמא דדכורא, קב"ה, וכן עלמא דנוקבא דקב"ה. כמה דנפקי כל נהורין מהאי עלמא, הכי נמי נטיל כלא האי עלמא, דהא דא כגוונא דא, ובגין כך באר שבע אקרי.

ז] באר שבע היא היובל ובאר שבע היא השמיטה

תא חזי: באר שבע האי יובלא, באר שבע אפי' שמטה, וכלא קב"ה דהא דא כגוונא דא. ושמשא לא נהיר אלא מתוך יובלא - מבאר שבע, ועל דא ויצא יעקב מבאר שבע, וילך חרנה - דא מערב.

ח] לשיטת רבי שמעון חרן הוא הערלה

ור' שמעון אמר: ויצא יעקב מבאר שבע, דא מערב, שנת השמיטה. וילך חרנה - דא שנת ערלה, בגין דנפק מרשו קדישא לרשו אחרא דהוה עריק מאחוי כמה דאתמר .

ט] השמש בא להאיר אל המקום

וכד מטא לבית אל דאיהו ברשו קדישא מה כתיב, ויפגע במקום. מאן מקום? רבי חייא אמר דא הוא מקומו דקאמרן דכתיב ואל מקומו שואף. וילן שם כי בא השמש, כמה דאת אמר שואף זורח הוא שם, דהא בגין לאנהרא ליה קא אתא.

י] מאבני המקום הידוע

ויקה מאבני המקום. אבני המקום לא כתיב, אלא מאבני המקום. אלין אינון אבני יקר, מרגלאן טבאן, דאינון תריסר אבנין עלאין כמה דכתיב (יהושע ד, כ. מלכים א י"ח, ל"א) שתים עשרה אבנים. ותחות אלין תריסר אלף ורבוון אבני פסילן וכלהו אבנין. בגין כך מאבני המקום ולא אבני המקום. דא הוא מקום דקאמרן.

יא] י"ב אבנים מראשות המקום לארבעה צדדים

וישם מראשותיו. מראשותיו דמאן? אלא מראשותיו דההוא מקום. מאי מראשותיו. אי תימא כמאן דשוי תחות רישיה, לא. אלא מראשותיו - לארבע רישי סטרין דעלמא, תלת אבנין לסטר צפון, ותלת לסטר מערב, ותלת לסטר דרום, ותלת לסטר מזרח, וההוא מקום עליהו לאתתקנא בהו.

יב] וישכב השמש בתוך מקומו שהוא מטתו

וכדין וישכב במקום ההוא. כיון דאתתקן ערסא שכיב ביה. מאן שכיב ביה? שמשא. ועל דא כתיב ביעקב (בראשית מ"ח, ב) וישב על המטה, דהא ליה אתחזי ולא לאתרא. ועל דא וישכב במקום ההוא, ובגין כך כתיב זורח השמש ובא השמש.

מקורות ומפרשים

ובא השמש זורח השמש על צדיקי הדורות – יומא לח, ב, קידושין עב, ב, בראשית רבה נח, ב

המקום הוא הקב"ה – בראשית רבה סח, ט

אור יקר פרשת ויצא סימן ב (עיין נוסח שלו השונה מן הנדפס)

זוהר ויצא: אל מקומו שואף זורח הוא שם – ראשי פרקים

הפתיחה הוא הארת אור הטעמים על ידי הרכבת ניגון מפסוקי הנביאים

[א] ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. רבי חייא פתח. כל פרשה בתורה הוא כמו שער ופתח נפלא אל היכל ועולם חדש, ומפתחות יש לה להיפתח דרכם. בטרם נפתחה הפרשה סגורה היא בפנינו, (ויש שני סוגי סגירות מצד הסתכלויות שונות, סגירות מצד הבלבול התחתון המדומה בלשון טמטום וסגירת הלב והמח, כאשר אין דבריה נפתחים בפנינו והוא נדמה בפנינו כמו גוף מוצק וכלי הקליטה שלנו כמו גוף מוצק שאינו מאפשר לאור השכל לעבור דרכו, כמו הכל אותיות בלי נקודות. וסגירות עליונה מצד היות הדברים קמוצים בקמיצה העליונה שלא השגנו בו עוד השגה כלל). ועלינו לחפש דרכים ומפתחות לפתוח אותה דרכם בכדי שניכנס בתוכו ונבלעם אל קרבנו.

[ב] דרך מדרש חכמים למצוא את המפתח להבנת פסוק זה מתוך פסוק אחר. ורוב דבריהם לפתוח פרשיות בחמשת חומשי תורת משה על ידי פסוקים הבאים מדברי נביאים וכתובים (ויש לפעמים גם להיפך). כי הפירוש הראשון שנכתב לתורה הוא פירוש הנביאים, כאשר אמרו רז"ל שאין דבר הכתוב בנביאים שאין לו רמז כתוב בתורת משה. ואמרו שכל הנביאים קיבלו נבואתם מהר סיני כנאמר על ידי ישעיה מעת היותה שם אני ועתה ה' אלהים שלחני. הנביאים לא פתחו ב'דיבור המתחיל' מן התורה ואמרו עליו את פירושם, אלא התחברו אל הטעם המביע את דברי התורה עצמם ואמרו את דבריהם מתוך אותו השורש. כשם

שכל דברי משה מסיני כך כל דברי הנביאים מסיני. וכך כל דברי חכמים קיבלו מסיני. זהו דרך הלימוד של הנביאים שאינה פועלת על ידי ציטוטים ופירושים אלא על ידי פתיחת טעמי תורה והכניסה לאותו המקום שמשם נאמרו הפסוקים. וכך היא דרכם של חכמי המדרש שלא התחילו בפירושי הפסוקים אלא בפתיחותיהם ועמדו על הטעם של אותו הפרשה. והראו לנו את הדרך על ידי שמצאו בפרשה פרטית את הפסוק הנבואי הפרטי שנראה שהוא נובע מאותו השורש של הפסוק הנוכחי, ועל ידי כך חתרו להיכנס אל טעמי תורה.

[ג] לשון חכמים לומר על דברים העמוקים בתורה 'טעמי תורה'. וחכמים דייקו בכך. כי יש בכל אות ומילה מדברי תורה טעמים נקודות תגין ואותיות. אשר האותיות ונקודותיהם הם פשט קריאת המילים. אבל הטעם הוא ניגון הפסוק. כידוע שהניגון עלול לשנות את משמעות הפסוק מן הקצה אל הקצה, ואינו נרמז בתורה אלא על ידי הטעמים. וכך כל מאמץ המדרש וביותר הסוד הוא לעמוד על ניגון דברי התורה ולא על פירוש המילות בלבד, ואיך הם עושים את זה על ידי הרכבת פסוק אחר מדברי נביאים על פסוק חבירו מן התורה. כל פתיחה מדרשית אומרת את הפסוק הזה אפשר לקרוא בניגון של הפסוק השני. לפי שלפעמים קרוב ומושג לנו הפסוק השני והשגנו את הניגון שבו ומשמעות דבריו, ועל ידי שנרכיב אותו על גבי הפסוק שבתורה אפשר לנו לשמוע את הפסוק הזה בטעם חדש, והן הן טעמי תורה שכיסם עתיק יומין ומתגלים לחכמים הדורשים בה.

הפתיחה הוא הכללת הכל בזיכרון אחד

[ד] עוד משמשת הפתיחה להזכיר לנו את קשרי העניינים ולכלול אותם אל המעמד הנוכחי. כי בני אדם אינם מסוגלים לתפוס בראשם מהלך ארוך כימות עולם, ובכל מילה מדברי תורה צריכים לזכור את כל העולם כולו מבראשית ברא אלהים בכדי להבין אותו. והרי התחלנו את התורה מבראשית והבנו את הנקודה הראשונה ואז צירפנו לה נקודה שניה של נח ושלישית של אברהם ובכל אחד מהם מערכות מסועפות של דברים ובמשך הזמן נשתכח מאתנו החוט המקשר

ואין אנחנו יודעים אנה אנחנו בעולם, וכאשר קופצים שוב אל פרשת השבוע כבר שכחנו את כל המשך הענין ומתחילים אנחנו מן התפזרות של ימות החול שלנו וכיצד אפשר עם זה לפתוח את טעמי התורה החובקים את העולם.

ה] ובוודאי שאין שכחה זו מקרית. כי כך הוא סדר הדברים באמת כאשר מתמשכים פרשיות התורה הרי הם נכנסים אל מקומות יותר ויותר מסופקים ומסובכים. אם בפרשת בראשית הכל מובן בפרשת תולדות כבר התרחבו הדברים עד שהגיעו למקומות מסופקים שיש לאחוז בהם ראש בכל תנועה לראות לאן הדעת נוטה. כי באמת הגענו מנקודות ראשית ברורות ופשוטות אל מדרגות יותר מגושמות ומולבשות. כאשר חכמים הגידו אשר פרשיות החורף הולכים בלבושים עבים וגסים. שכך היא מדרגתם באמיתות סיפור הבריאה.

ו] פותחים אנחנו פתח להכליל את התנועה הכללית של הפרשה, על ידי שמביאים אנחנו פסוק המתייחס לא אל הפירוש הפרטי של מילה אחת בפרשה אלא אל הניגון הכללי המתנגן בקריאת פרשה זו. מניחים אנחנו כי בתוך פתיחה זו הכללית תמצא האור הפרטי השייך לאותו מקום ואותו פרק ואותו אדם. ואין אנחנו מטרידים את דעתנו לזכור את כל פרטי העולם בבת אחת אלא על ידי שנוגעים אנחנו בטעם הפרשה הרי הוא ניגון אחד הכולל את כל מה שנצטרך לו בעת הזאת ליום הזה ולפרשה הזאת.

ז] ואמנם ישנם פסוקים מיוחדים התופסים את כללות הפרשיות. מהם הם פסוקי הפתיחה הפותחים את הפרשיות בסדר הקריאה, ולפעמים מורגש בהם שלא באו אלא להזכיר אותנו איפה אנחנו אוחזים אחרי שנפסק הענין בנושא צדדי. כזה הוא הפסוק הפותח את הפרשה שלנו 'ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה'. שאינו מוסיף לנו שום אינפורמציה חדשה שהרי כבר נאמר בפרשה הקודמת וילך פדנה ארם, וכבר ידענו שיצחק היה גר בבאר שבע. לא נאמר פסוק זה כולו אלא לכלול את הענין בניגון שלו, לומר לך שיש איזה סיפור כאן, ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ועלינו לתפוס את הכללות הזאת ולפרש לפיה את סוד כל

הפרשה מצד טעמה העליון. הלכו חברי הזוהר ופירשו את הפסוק הזה בכמה אופנים שונים ונסה לעמוד על מה שאפשר לנו מהם.

הכלל הוא החוק הפשוט העומד מאחורי הדברים

ח] ידיעת הכלל הוא בעצמו גם ידיעת הסוד. כי כל הקושי שלנו בתורה ובכל חכמה הוא שלפנינו עולם מלא פרטים שונים שהם כלל המציאות שמחפשים אנחנו להבין. כל הבנה הוא תמיד הבאת הדברים למקום היותר אחדותי ויותר פשוט דהיינו להבין את החוק האחד העומד מאחורי התופעות הרבות. וכך הוא סדר כל החכמות שהכל מבקשים לדעת את סודם על ידי ידיעת הכללים שבהם שמהם נובעים כל הפרטים. נמצא הסוד תמיד פשוט יותר מן הפשט שהרי הפשט הוא כל חומר המידע המופיע בפנינו והסוד הוא טעם הדבר שהוא בהכרח חוק אחד פשוט שמראה לנו את כל חוקיות הדברים.

ט] כשם שישנם חוקות שמים וארץ כך ישנם חוקות התורה. ויש חוקות הנפש ויש חוקות החכמה האלוהית שהוא חוק חכמת הזוהר. הזוהר מראה לנו כיצד מאחורי כל הפרשיות כולם דופק לב אחד שהוא חוק אחד כלל העשר ספירות דאצילות והם המביעים את כל פרטי הפרשיות. יש מתלוננים שהזוהר עושה את התורה משעממת שכל פרשה יש לה אותו סיפור של עשר ספירות ולא מחכמה שאלו על זאת כי זהו כל החכמה לומר לך שאם ראית חמה זורחת ביום שני וביום שלישי וביום רביעי אין אלה שלשה מאורעות נפרדים אלא חוק אחד פשוט שולט בהם. ולפיכך בהכרח שחכמת האמת פשוטה יותר מחכמת הפשט כי הפשט הוא כל הפרטים הנובעים מן הסוד שהוא כמה חוקים פשוטים.

י] ידיעת החוקים הכוללים מועילים מאד בכל עבודת הנפש שהוא עבודת הויה כי רוב בני אדם משתגעים מרוב פרטים הנופלים עליהם כי חושבים שבאמת כל פעם שיש להם מריבה עם נשותיהם שצריך לדון באותו הסוגיה החדשה של האם הקדיחה תבשילו זה או לא. אבל באמת שישנם דברים יסודיים יותר בנפש

שמצטמצמים למספר כללים פשוטים כמו האם האדם יכול לסבול את שלטון הזולת על חלקים מחייו או הוא מסכים שיש דברים קרובים אליו שאינם ברצונו. והאם יש לו טובת עין להניח לזולת לעשות כחפצו גם בעניינים של רצונו אם לא. וכאשר האדם עומד על הסוד הרי הוא מבין שאין הוא סובל מאיזה סוגיא מסובכת בדיון הקדיחה תבשילו אלא מענין פשוט שיסכים למידת המלכות שהיא הזולת ואינו צריך לפלפל בכל פרטי אותו הסוגיה כלל אלא לזכור דהיינו להיות מודע אל האמת הפשוטה יותר שהוא כמו חוק טבע ממש חוק אחד המסביר את רוב המחלוקות שלו.

חוק המעגליות בספר קהלת

יא] ספר קהלת נקרא לפעמים כמו תלונה ולפעמים כמו גילוי חוקות המציאות המשמחת. עובדה הוא שקוראים אותה בזמן שמחתנו משמע שיש לה ניגון של שמחה ולא של תלונה. אך הסיבה שיש בה תלונה הוא לפי שהעולם פשוט הרבה יותר מדי ודווקא העמידה על עמקי סודותיה עושה אותה לפשוט וחוזר על עצמו שהרי הכל נובע ממספר חוקים פשוטים ולפיכך חושבים אלה שאינם מבינים דרכי החכמה שיש כאן תלונה. והזוהר עומד בארוכה כאן בסתרי תורה כיצד הבל הבלים של קהלת הם באמת החוקים היסודיים של המציאות ואינם תלונה בלבד. כי לפי האמת לא בא שלמה להיות איזה זקן נרגן מתלונן על מעשי בראשית אלא לספר לך אמת מעשי בראשית כיצד הם.

יב] תחילתו של ספר קהלת עומד על המעגליות של כל הדברים. דיבר על התחלפות מעגלי דורות בני אדם (נפש). דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת. דיבר על מעגל השנה לפי תנועות גרמי השמים, וזרח השמש ובא השמש וגו'. (שנה). דיבר על מעגלי תנועת המים, כל הנחלים הולכים אל הים וגו'. (עולם). אלה הם שלשה מטאפורות לאותו דבר דהיינו שלשה הופעות של אותו החוק. החוק הוא חוק המעגליות כל דבר שב אל מקומו שממנו הוא בא ונראה שאין

ביד האדם להוסיף או לחדש כלום אל העולם, מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה אין כל חדש תחת השמש.

[ג] הזוהר קורא מעגליות זו ושמה. הרי הוא אומר שהכל הולך אל תכלית. והוא קורא את כל הפסוקים הללו לא כמדברים על תוחלת נכזבה. כאילו כאשר השמש מגיעה אל מקומה שוב היא זורחת ולא הגיעה אל כלום. אלא אדרבה כעל הגעה אל מקום מנוחתם, אלא שבוודאי מנוחה זו אינו מנוחה מתה הוא בעצמו מוליד עוד ועוד. מדבר הוא במקום זה בעיקרו על דוגמת השמש, אבל כך יש לדבר על המים הזורמים בנחלים ועל הימים והשנים הזורמים, ואת כל הדימויים הללו הוא לוקח באותו דרך בכאן ובעוד מקומות ומרכיב את כולם זה על זה להוציא הציור האחד. נדבר על השמש כי הוא הדימוי הראשון בפרשת ויצא. כאשר הפסוק השני אומר וילך שם כי בא השמש. יש לנו לקרוא את כל הפרשה כפרשת תנועות השמש. ויצא יעקב מבאר שבע יעקב הוא ששמו שמש כאמור בפרשת וישב, הוא יוצא מבאר שבע ממקור מוצאו, כנאמר והוא כחתן יוצא מחופתו, השמש יש לו מקום שהוא יוצא משם, והוא לן כאשר בא השמש. הוא השמש עצמו השוכב במקום ההוא.

[ד] השמש הוא הארת פנים היוצאת משורשה, היינו בלשון הקבלה תפארת היוצאת מן הבינה. היה יעקב אצל אמו והיא הטיבה לו והדריכה אותו כאשר יצא. וילך חרנה הוא המקום שהלך אליה, ככתוב וזרח השמש ובא השמש. לאיזה מקום הוא הולך אל המקום ההוא שהוא מקומו של השמש להגיע אליו. היינו אל המלכות אל הבאר שהוא מקומו. השמש הולך ממזרח למערב שהוא מקומו שהוא יושב שם. ועל זה דרשו להלן את הפסוק על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו. הרי יעקב ממש קיים פסוק זה בגופו שעזב את אביו ואת אמו והלך לחרן למצוא שם את אשתו.

[טו] רבי חייא ורבי שמעון נחלקו כאן מחלוקת גדולה אם חרנה מרמז אל המלכות ששם הלך יעקב או שהוא מרמז אל הקליפות כאשר יצא יעקב מארץ ישראל אל

חוץ לארץ שהוא מקום טמא. ועומק מחלוקתם אפשר לומר שכל יציאה אל הלילה הוא דומה ליציאת יעקב מבאר שבע אל חרן מקום חרון אף. שממנו גם היציאה אל הגלות כאשר דרשו להלן פסוק זה על הגלות והשוו אותו לפסוק ויצא מבת ציון כל הדרה. אבל באותו ירידה עצמו נאמר אל מקומו שואף זורח הוא שם כי זה חוק כללי בכל העולם שכל שקיעה של השמש מגיעה אל זריחה חדשה בבוקר ולא שקעה חמה לרדת אל הלילה אלא להגיע אל מקומו ולנוח שם ולזרוח בבוקר.

[המשך חסר]

